

Nálezové súbory z germánskych sídlisk na juhozápadnom Slovensku s prítomnosťou mincí z druhej polovice 3. storočia

BRATISLAVA-DEVÍNSKA NOVÁ VES, OBJEKT 3/1996 A LÁB (OKR. MALACKY), OBJEKTY 1-2/1997

KRISTIAN ELSCHER

Bratislava-Devínska Nová Ves, objekt 3/1996

Charakteristika náleziska a jeho výskum

Lokalita sa nachádza nad záplavovým územím rieky Moravy po oboch stranách potoka, ktorý stekal do Moravy. Bola vzdialená asi 8 km od jej sútoku s Dunajom.

Od roku 1993 až doteraz sa na lokalite opakovane uskutočňuje povrchový prieskum. Systematický prieskum a overovací výskum je tematicky zameraný najmä na problematiku doby rímskej v rámci medzinárodných projektov: *The Roman Countryside Project a Kelten – Römer – Germanen – Konfrontation an der Donau* (Elschek 1994, 1996, 1997a, b, 1998, 1999 a, b; Elschek – Mihál – Kubíny 1996; Elschek v tlači). Prieskum v oblasti stredného a južného Záhoria uskutočňuje autor príspevku spolu s externými spolupracovníkmi AÚ SAV Jaroslavom Kubíny (doteraz) a Jiřím Mihálom (do r. 1998). Prieskum a výskum sa na lokalite realizuje formou zberu keramiky a presného zamerania chronologicky citlivých nálezov do plánu (spínadlá, mince, drobné nálezy, terra sigillata). Počas systematickej prospekcie boli získané aj početné nálezy rímskej strešnej krytiny – tegúl. Toto zistenie umožňuje predpokladať, že na lokalite sa nachádzajú zvyšky stavieb budovaných rímskou stavebnou technikou a na ktorých zastrešenie bola použitá rímska strešná krytina. Je veľmi pravdepodobné, že majú časovú súvislosť s rímskymi stavbami v Bratislave-Dúbravke, Bratislave-Devíne a Stupave. Doteraz z lokality pochádza aj vyše 120 kusov terra sigillaty (Elschek 1994, 1997a,b, 1998, 1999a; Elschek – Mihál – Kubíny 1996), okrem toho evidujeme vyše 110 fragmentov bez bližšieho určenia. Časovo patria do polovice 2. až polovice 3. storočia a pochádzajú z dielní: Stredná Gália, Rheinzabern a Westerdorf (za určenie ďakujem K. Kuzmovej). Z náleziska pochádza aj takmer 50 kusov rímsko-provinciálnych a germánskych spôn. Je tu zastúpená pestrá škála typov od začiatku 1. storočia po 5. storočie (Elschek 1997a,b, 1998; Elschek v tlači). Doteraz získané rímske mince z náleziska – približne 70 exemplárov (Elschek 1996; Elschek, v tlači) zaberajú obdobie od 1. storočia (VESPASIANUS 69 – 79) po začiatok 5. storočia (ARCADIUS 483 – 508).

V rokoch 1996 – 1997 bol na lokalite realizovaný tematický záchranný výskum. Jeho cieľom bolo overiť výsledky získané prieskumom a tiež zistiť stav porušenia archeologických objektov. Nálezy z lokality v rámci doby rímskej patria do staršej i mladšej doby rímskej a do obdobia sfahovania národov (1. – 5. storočie po Kr.). Všetkých doteraz skúmaných päť objek-

tov patrí do mladšej doby rímskej (3. – 4. storočie). Metóda výskumu bola nasledovná: v miestach s najvýraznejšie doloženými a datovateľnými nálezmi získanými počas prieskumu boli vytýčené sondy, ktoré boli kopané ručne od úrovne dnešného povrchu. Po zachytení sídliskového objektu v profile sondy sa objekt odkrýval plošne. Spolu boli preskúmané štyri obytné objekty (z toho tri polozemnice šesťkolovej schémy) a jedna sídlisková jama.

Polozemnica 3/1996

Počas zisťovacej sondáže sa v pôdoryse sondy a jej profile ukázala zahĺbená polozemnica a kolové jamy (Tab. I: 1). Po rozšírení plochy sa zistilo, že sa jedná o polozemnicu šesťkolovej schémy s pevne udupanou dlážkou ktorá bola porušená v severnej časti. Zachovali sa štyri nosné kolové jamy, z ktorých dve boli zdvojené. Dve kolové jamy a severná stena objektu chýbali. Hĺbka polozemnice od dnešnej úrovne terénu po dno objektu bola asi 90 cm. Výplň objektu bola tmavohnedá až čierna, hlinito-piesčitá, podložie bolo žltohnedé piesčité.

Mince a ďalšie drobné nálezy

Počas prieskumu bola nad objektom detektorom kovov získaná presnejšie neurčiteľná rímska minca – antoninian z 3. storočia. Z výplne objektu sa počas výskumu získali tri rímske mince (za určenie ďakujem E. Kolníkovej; Hunka – Kolníková 1998, 74):

1. SEPTIMIUS SEVERUS (193 – 211), Rím, denár, 196 – 197

A: Ovenčená hlava vpr., L SEPT SEV PERT AVG IMP VIII

R: Providentia vľ., pri nohách glóbus, drží sceptrum, PROVIDENTIA AVGG

Ar, zach. 1, 6h., 19 mm, 2846 g, RIC IV-I, s. 159, č. 491a (prír. AÚ 8166)

2. CLAUDIUS II. GOTHICUS (268 – 270), Rím, antoninianus

A: Hlava vpr., lúčovitá koruna, IMP C CLAUDIVS AVG

R: Providentia stojí vľavo., drží palicu a sceptrum, pri nohách vľ. glóbus, PROVIDENT AVG

Ae, zach. 3, 6h., 21 mm, 2,733 g, RIC V-I, s. 218, č. 91 (prír. AÚ 8167)

3. DIOCLETIANVS (284 – 305), Rím, antoninianus, 285 – 286

A: Poprsie vpr., lúčovitá koruna, IMP DIOCLETIANVS AVG

R: Jupiter vľ., drží blesk a kopiju, IOVI CONSERVAT AVGG, v exergu .IC (E)

Ae, zach. 3, dierka, 12h., 22 mm, 1,992 g, RIC V-II, s. 236, č. 162 (prír. AÚ 8165)

Medzi ďalšie drobné nálezy patria: masívny železný klinec, fragment bronzového plechu, dva brúsne kamene a tri fragmenty z reliéfne zdobenej terry sigillaty.

Komentár ku keramickému súboru

Medzi provinciálno-rímske výrobky patrí niekoľko malých fragmentov terry sigillaty, doteraz presnejšie neurčenej. Jedná sa len o prímes – intrúziu terry sigillaty z Rheinzabernu alebo Westerdorfu zo staršej fázy osídlenia lokality (Tab. I: 9–11). Medzi ďalšie tvary nádob patrí pohár s prehýbanými stenami, tzv. Faltenbecher sivej farby (Tab. I: 12). Poháre tohoto typu boli bežné v staršej aj mladšej dobe rímskej. Sivý črep s čiernym povrchom a horizontálne hrebeňom zhotovenou výzdobou pochádza možno z hrnca s plochým okrajom. Tieto sú v Carnunte datované do druhej polovice 2. a do 3. storočia (Grünwald 1979, 57–58, Abb. 49: 1). Ostatné okrajové črepy a dna provinciálnej keramiky sú bežné v priebehu celej doby rímskej a nespokytujú zväčša citlivú chronologickú oporu pre datovanie (Tab. II: 1–5, 7). Výnimku tvorí dno zeleno glazovanej trecej misky – mortária (Tab. II: 6). Tieto výrobky sa vyrábali v provinciálnych dielňach najmä v 4. storočí (Grünwald 1979, 74), ich sporadický výskyt pripúšťajú niektorí autori už v druhej polovici 3. storočia (za informáciu ďakujem V. Gassner a S. Jílek).

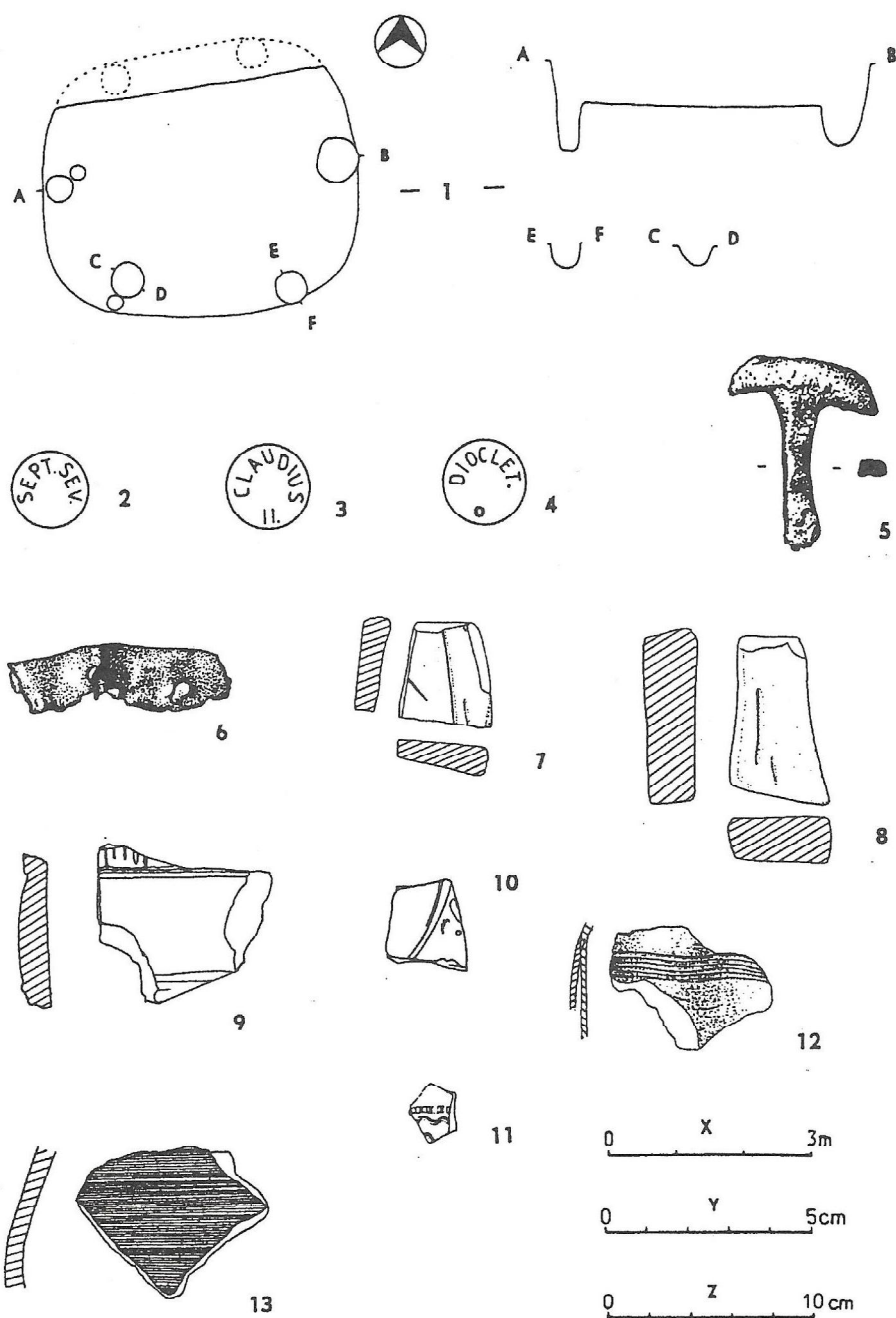
Z objektu pochádza aj časť germánskej, na kruhu točenej misky s výrazným horizontálnym členením a niekoľkonásobnou vlnkou na stredovom páse (Tab. II: 8). Germánska na kruhu točená keramika sivej farby sa v dobre datovaných kontextoch vyskytuje od vyvinutého typu C2 v priebehu druhej polovici. 3. storočia po začiatok 5. storočia (Tejral 1985, 112; Tejral 1999, 225; Pollak 1997). Náš typ patrí k plochým misám bežným v sídliskovom materiáli mladšej doby rímskej.

Z germánskej v ruke robenej keramiky sú najčastejšie misovité a hrncovité nádoby. Typy mís s dovnútra vtiiahnutým okrajom (Tab. II: 9) sú bežné počas celej doby rímskej, naproti tomu misky s horizontálnym okrajom sú charakteristické predovšetkým pre 4. storočie (Tab. II: 10–13). Dva exempláre majú vodorovný okraj s pestrou výzdobu, ktorá sa v neskoršej dobe rímskej a na začiatku doby sfahovania národov už nevyskytuje, bežný je len presekávaný alebo prstami pretláčaný okraj mís a často aj hrncov (napríklad Elschek 2004, Abb. 2: 12, 5: 19, 6: 9, 7: 15, 8: 18, 9: 20–21). Prvá miska má cikcakovitú výzdobu (Tab. II: 12), druhá je zdobená radmi vpichov (Tab. II: 11). Tieto výzdobné techniky sú bežné ešte v priebehu 3. storočia v objektoch stupňa C1 (napríklad Droberjar 1997, Taf. 16–19, 136: 17,20, 138: 10,16, 139: 3,8,10, 141: 10, 144: 12 atď.). Nezdobené nádoby s dvojitou obežnou ryhou na pleci (Tab. IV: 1–3) sú známe v 2. – 3. storočí, v sídliskových objektoch a žiarových hrobách z 3. storočia sú zastúpené napríklad v Mušovci (Droberjar 1997, Taf. 146: 1,4, 147: 3), Bratislave-Trnávke (Varsik 2003, Abb.18: 12), Očkove (Kolník 1956, Tab. I: 2,4,5) a Bešeňove (Kolník 1961, Tab. XIV: 100a, XV: 5,8). V žiarovom hrobe č. 7 v Ivanke pri Dunaji (Kraskovská 1965, Tab. II: 1–5) sa v nádobe uvedeného typu spolu s bronzovou plastikou Merkúra našli aj dve spony s hrotitou nôžkou. Časť keramiky z objektu 3/96 patrí k hrubej, dosť nedbalo vyhotovenej keramike a pripomína už neskororímsku keramiku z druhej polovice 4. storočia. U zásobnicovej nádoby s výzdobou na horizontálnej lište visiacych trojuholníkov (Tab. III: 1) je ešte badateľná tradícia výzdobných motívov 3. storočia (napríklad. Droberjar 1997, Taf. 134: 7, 138: 1, 139: 3; Kolník 1961, Tab. V: 39a, VI: 51, VII: 59a).

Štatistickým vyhodnotením keramiky sa zistilo, že zo 655 fragmentov keramiky z objektu patrilo 628 germánskej produkcii (asi 96 %) a len 27 fragmentov provinciálno-rímskej produkcii (asi 4 %). Oproti stupňu C1 (resp. začiatku stupňa C2) doby rímskej ide o badateľný percentuálny pokles výskytu provinciálno-rímskej keramiky v sídliskových objektoch (Elschek 1999b, Abb. 2).

Záver a datovanie

Sídliskový objekt, polozemnica šesťkolevej konštrukcie pozdĺžneho tvaru so zaoblenými rohmi a kolmi usporiadanými do šesťuholníka, slúžil pôvodne ako obydlie. Dva koly a severná stena obydlia boli už skôr porušené. Pre datovanie objektu sú najdôležitejšie tri rímske mince z jeho výplne: Septimius Severus (193 – 211) z rokov 196 – 197, Claudius II. (268 – 270) a Diocletianus (284 – 305) z rokov 285 – 286, jeden antoninian pochádza z priestoru nad objektom. Posledné dve mince sú s rozpätím 15 rokov, terminus post quem tvorí minca Diocletiana z rokov 285 – 286. Minca, keďže bola prevrútaná a čiastočne opotrebovaná, pravdepodobne slúžila nejaký čas ako závesok. Z ostatných nálezov najmä ojedinelé fragmenty z terry sigillaty a germánske črepy zdobené rôznymi technikami (Tab. IV: 7–11) sú staršou intrúziou z 2. – 3. storočia. Naproti tomu germánska, na kruhu točená keramika sa prihovára za druhú polovicu 3. až 4. storočia (Tab. II: 8), to isté platí pre glazované mortárium, ktoré patrí na koniec 3. resp. do 4. storočia (Tab. II: 6). V súbore zastúpené fragmenty provinciálnej keramiky patria predovšetkým do mladšej doby rímskej. Celkový ráz germánskej keramiky je mladší ako prvá polovica 3. storočia (približne stupeň C1, podľa K. Godlovského) a starší

Tab. I Bratislava-Devínska Nová Ves, objekt 3/1996. 1 – Objekt 3/96, 2 – denár, 3–4 antoniniany, 5 – železo, 6 – bronz, 7–8 kameň, 9–11 terra sigillata, 12–13 provinciálna keramika. Mierka: x: 1, y: 2–6, 9–11, z: 7–8, 12–13

od neskorého svébskeho, hrubo vypracovanej keramiky tzv. zlechovského typu, aká je známa v čistej forme na neďalekom, iba 6 km vzdialenom sídlisku v Bratislave-Dúbravke (Flisček 2004) alebo v Zlechove na Morave (Tejral 1990, Abb. 8, 11). Na základe rozboru nálezov sa dá predpokladať, že sídliskový objekt č. 3/1996 zanikol v prvej polovici 4. storočia, snáď ešte koncom prvej tretiny 4. storočia, na prelome stupňov C2/C3 (310 – 320, podľa K. Godlowského), resp. včasnej fáze stupňa C3 (C3=300 – 350, podľa J. Tejrala) doby rímskej.

Katalóg nálezov

Tab. I

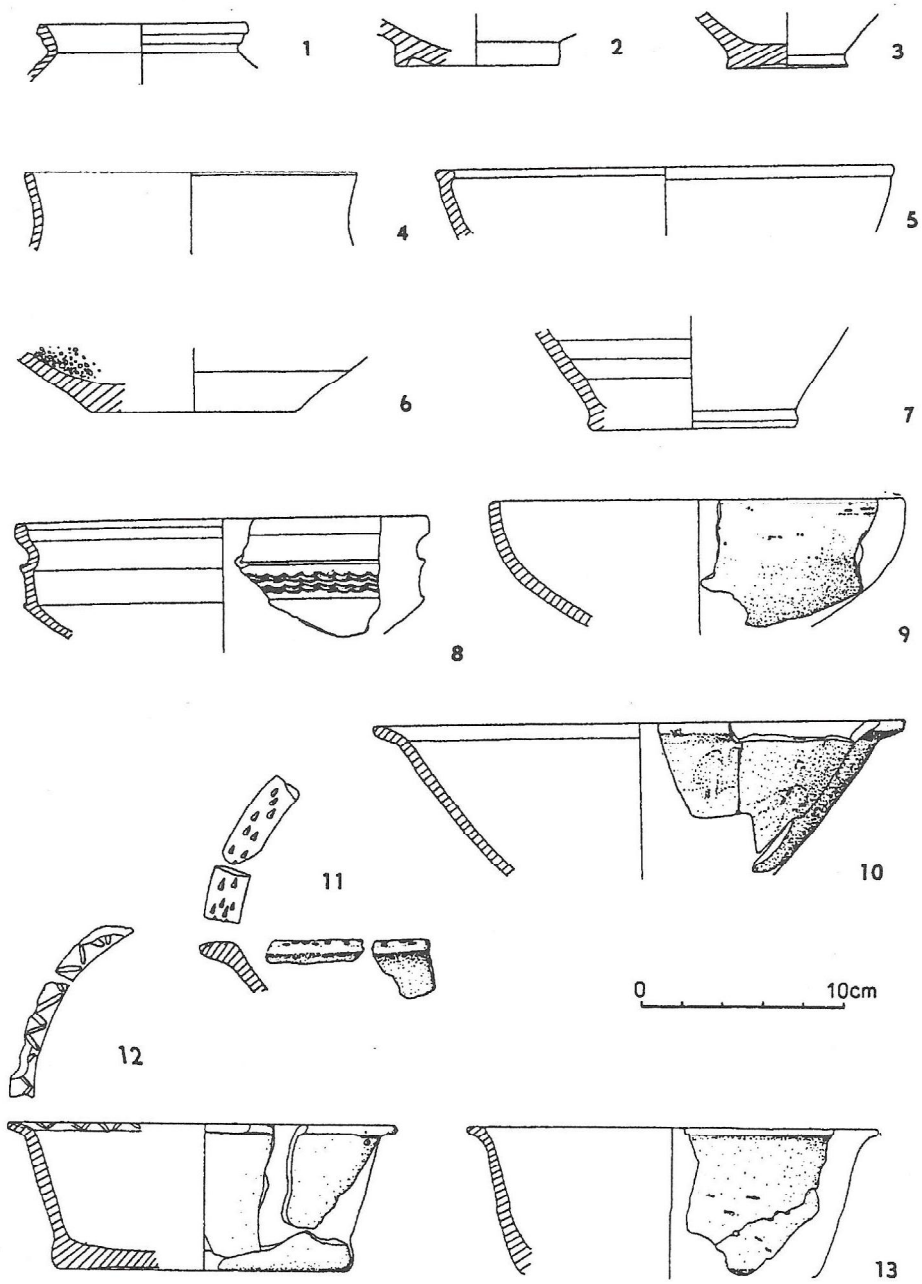
1. Polozemnica šesťkolovej schémy, severná pozdĺžna stena obydlia porušená (ťažbou piesku?), pôvodne pravdepodobne šesť nosných kolových jám, zo zachovaných štyroch sú dve zdvojené. Vo výplni objektu: tri rímske mince, železný kliniec, bronzový plech, dva kamenné brúsičky, fragmenty z terra sigillata, rímsko-provinciálnej keramiky, germánskej, na kruhu točenej a v ruke robenej keramiky, zvieracie kosti a mazanica.
2. Septimius Severus (193 – 211), denár z rokov 196 – 197.
3. Claudius II. Gothicus (268 – 270), antoninianus.
4. Diocletianus (284 – 305), antoninianus z rokov 285 – 286.
5. Masívny železný kliniec, dĺ. 4,8 cm.
6. Fragment bronzového plechu, zach. dĺ. 5,5 cm.
- 7.–8. Dva kamenné brúsne kamene, dĺ. 4,8 a 8,4 cm.
9. Terra sigillata, reliéfne zdobená, zach. v. 4,9 cm.
10. Terra sigillata, reliéfne zdobená, zach. v. 2,5 cm.
11. Terra sigillata, reliéfne zdobená, zach. v. 1,5 cm.
12. Fragment pohára s prechýbanými stenami, PROV., výzdoba horizontálnym zväzkom rýh, črep sivej farby. Povrch/Zrno: tmavosivý, hladký/JS, v. 6 cm.
13. Črep z tela, PROV., výzdoba: horizontálne jemné ryhovanie hrebeňom, črep sivý. Povrch/Zrno: čierne, drsný/HR1, v. 7,5 cm.

Tab. II

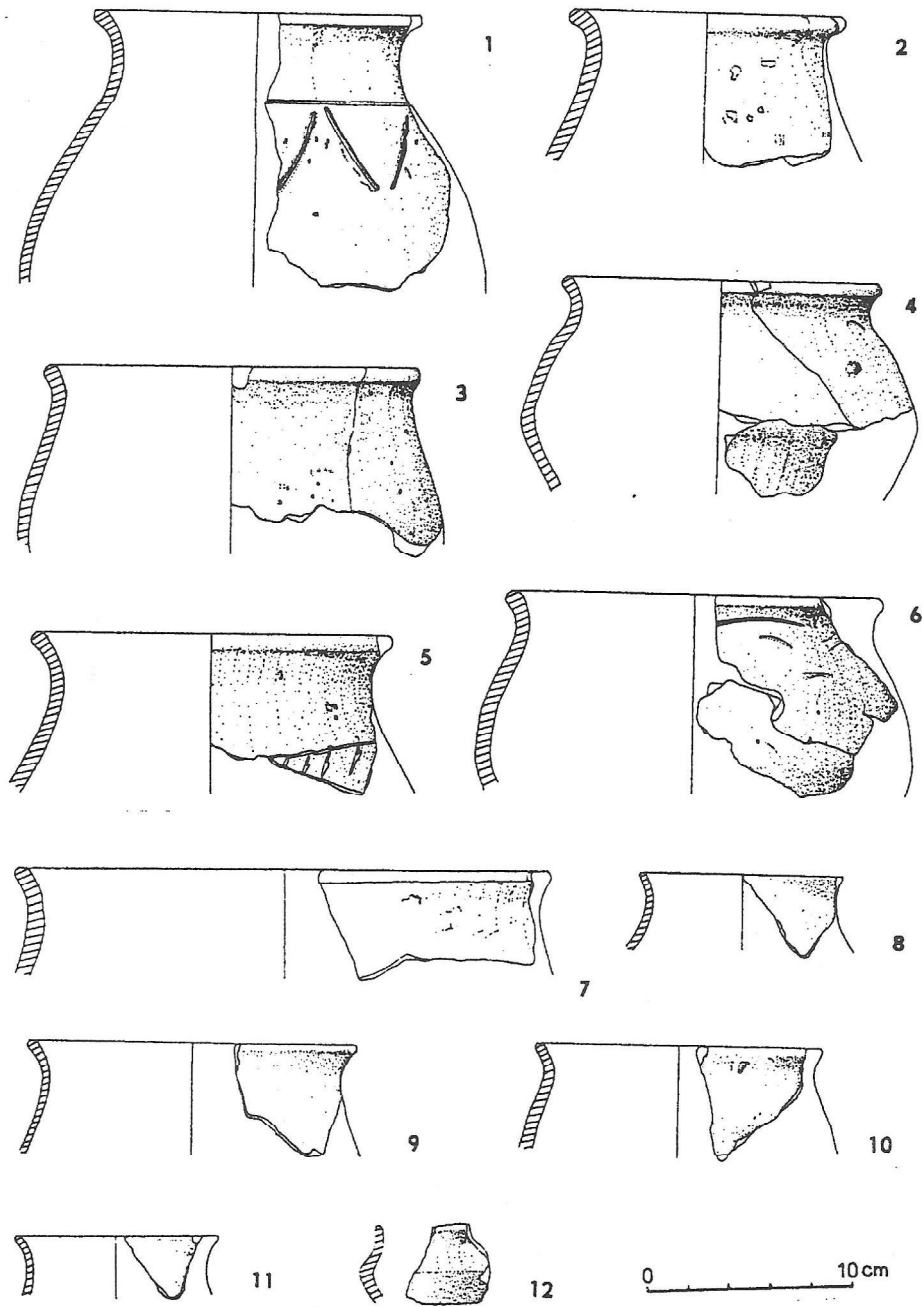
1. Okrajový črep hrnčeka sivej farby, PROV. Povrch/Zrno: hladký/JS, priemer ústia 9,5 cm.
2. Misa, črep z dna, žltej farby, PROV. Povrch/Zrno: hladký/JS, priemer dna 8 cm.
3. Črep z dna, žltej farby, PROV. Povrch/Zrno: hladký/JS, priemer dna 5,9 cm.
4. Okrajový črep sivej farby, PROV. Povrch/Zrno: hladký/JS, priemer okr. 15,7 cm.
5. Okrajový črep sivej farby, PROV. Povrch/Zrno: hladký/JS, priemer okr. 20,9 cm.
6. Tretia miska glazovaná – mortárium, črep z dna oranžovej farby, PROV. Povrch/Zrno: hnedý, hladký/JS, glazúra okrovohnedá, priemer dna 10,2 cm.
7. Misa, črep z dna, žltej farby, PROV. Povrch/Zrno: hladký/JS, priemer dna 10,1 cm.
8. Misa, okrajový črep, GER-na kruhu točená, sivej farby, Povrch/Zrno: hladký/JS, s viacnásobnou horizontálnou vlnovkou, priemer ústia 19,6 cm.
9. Misa, okrajový črep, priemer okr. 18,7 cm.
10. Misa, okrajový črep, okraj takmer horizontálny, priemer okr. 25,1 cm.
11. Misa, okrajový črep, okraj horizontálny, zdobený trojuholníkovými vpíchnami, v. 3 cm.
12. Misa, okraj horizontálny, výzdoba okr. cikcakovite usporiadanými ryhami, priemer ústia 18,4 cm, priemer dna 14,1 cm, v. 7,2 cm.
13. Misa, okrajový črep, okraj takmer horizontálny, dno chýba, priemer ústia 18,4 cm.

Tab. III

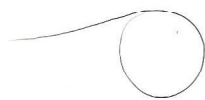
1. Hrniec, okrajový črep, výzdoba obežnou ryhou, z nej šikmo vybiehajú ryhy, ktoré vytvárajú vedľa seba zoradené trojuholníky, priemer ústia 14,8 cm.
- 2–4, 6. Okrajové črepy nezdobených hrncovitých nádob, priemer ústia 12,2 cm, 17,4 cm, 14,9 cm, 17,5 cm.
5. Okrajový črep hrncovitej nádoby zdobenej ryhovaním, priemer ústia 16,6 cm.
- 7–11. Okrajové črepy nezdobených hrncovitých nádob, priemer ústia 25,2 cm, 9,5 cm, 15,2 cm, 13,5 cm, 9,5 cm.
12. Okrajový črep hrnčeka, v. 4 cm.

Tab. II Bratislava-Devínska Nová Ves, objekt 3/1996

Tab. III Bratislava-Devínska Nová Ves, objekt 3/1996

Tab. IV

- 1–2. Dve misky, výzdoba dvojitou obežnou ryhou, priemer ústia 19,3 cm, 9,7 cm.
3. Okrajový črep, výzdoba dvojitou obežnou ryhou, v. 3,8 cm.
4. Črep z tela zdobený vypnulínou, v. 5,6 cm.
5. Horizontálne členený črep z tela, výzdoba šikmým žliabkom, v. 6 cm.
6. Črep z tela, výzdoba vertikálnymi žliabkami, v. 7 cm.
7. Črep z tela nádoby, výzdoba prstovaním v horizontálnych radoch, v. 4 cm.
8. Črep z tela, výzdoba zdvojenými vpichmi usporiadanými horizontálne, pod nimi horizontálna rada motívu v tvare x, v. 4,1 cm.
9. Črep z tela s výzdobou šikmých ryh v horizontálnom rade, v. 3 cm.
10. Črep z tela, výzdoba kolkovaným krúžkom, v. 4,2 cm.
11. Črep z tela, výzdoba ryhovaním, v. 5,8 cm.
- 12–15. Štyri spodné časti misovitých nádob, priemer dna 7,2 cm, 6,6 cm, 7,8 cm, 9,1 cm.
- 16–18. Tri spodné časti hrncovitých nádob, priemer dna 10,1 cm, 11,2 cm, 8 cm.

Láb (okr.Malacky), objekty 1 – 2/1997

Charakteristika náleziska a jeho výskum

Archeologická lokalita v Lábe sa nachádza asi 1 km od polohy pohrebiska z ktorého bolo zachránených niekoľko žiarových hrobov. Prieskum sídliska z praveku, doby laténskej a rímskej sa realizuje od roku 1992. Prvé nálezy tu zozbieral J. Lukáčik a V. Drahošová, okrem iného aj kolekciu terry sigillaty (Drahošová 1992; Kuzmová 1997, 123). Autor príspevku spolu s J. Kubínyom tu v rokoch 1995 – 1998 počas prieskumu lokality okrem pestrej kolekcie keramiky z doby laténskej a rímskej zozbieral takmer 30 spôn, 10 rímskych mincí a drobné nálezy (Elschek – Drahošová 1998). Chronologicky citlivé nálezy z doby laténskej a rímskej: najmä spony, mince, terra sigillata a drobné predmety vymedzujú dobu osídlenia lokality od 2. storočia pred Kr. po 4. storočie po Kr.

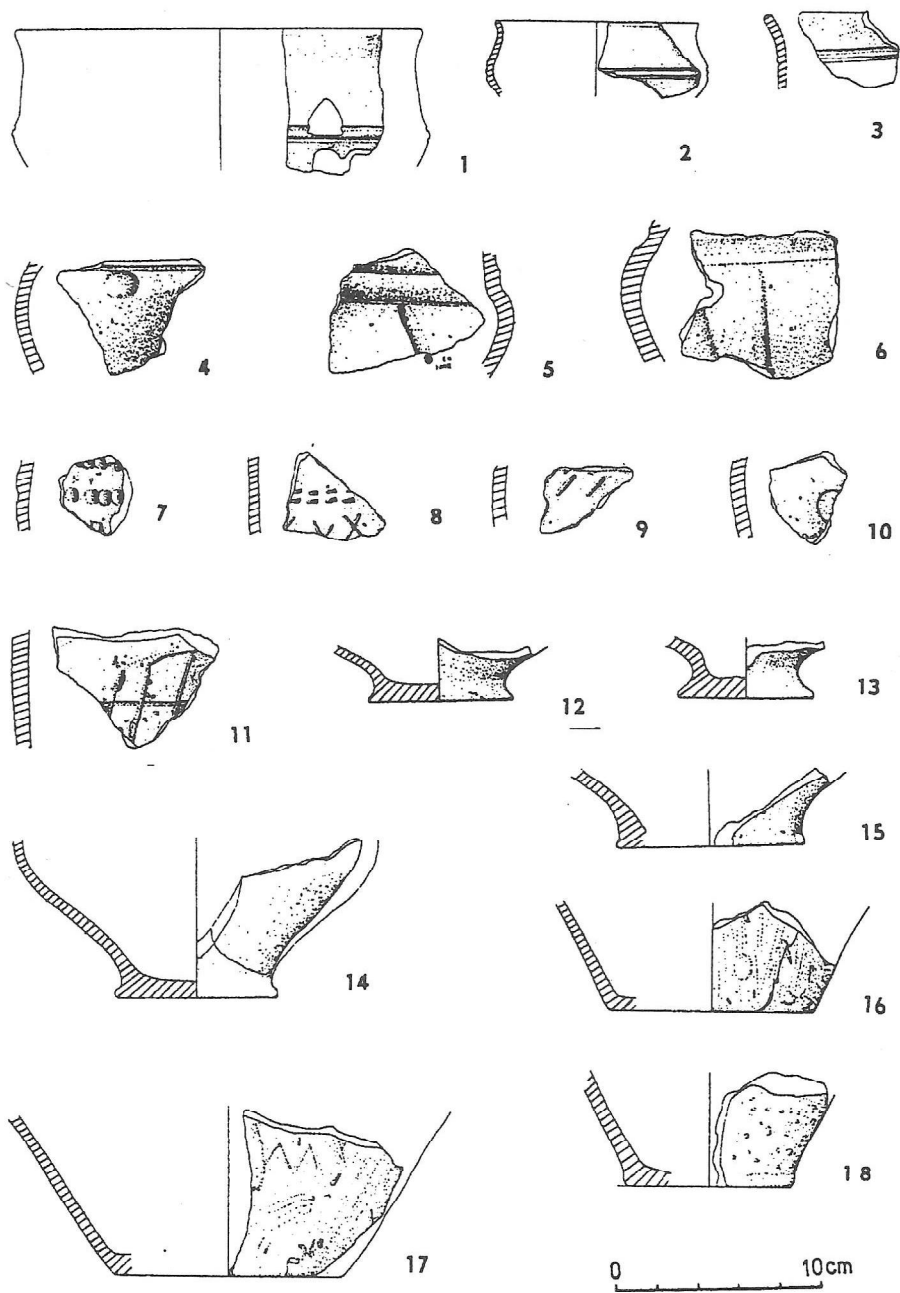
V roku 1997 sa na lokalite uskutočnil predstihový záchranný výskum v rámci výstavby podzemných zásobníkov zemného plynu (Elschek 2004, 242). Pred začiatkom výskumu bol koridor stavby podrobený vizuálnej prospekcii, ktorá bola zameraná na zistenie prípadných nálezov a identifikáciu objektov. V južnej časti trasy stavby bola zachytená značná koncentrácia keramiky, preto sa vzhľadom na predpoklad len mierneho zahĺbenia objektov do podlažia zrealizoval výskum ručne. Vytýčili sa sondy na zistenie rozsahu sídliskového objektu/objektov a bol zahájený plošný výskum sektorovou metódou (Tab. V: 1). Preskúmané objekty 1 – 2/97 patria do mladšej doby rímskej. Počas realizácie stavby bola v ryhe pre plynovod preseknutá železiarska pec, po rozšírení okolia pece boli zistené ďalšie zvyšky železiarskych pecí a troska. Pece rámcovo patria do staršej doby rímskej (Elschek 2000).

Počas kladenia inžinierskych sietí tu bol v roku 1998 narušený sídliskový objekt – jama. Po jeho preskúmaní a analýze keramiky objekt datujeme do doby rímskej, rámcovo do obdobia 2. –3. storočia (Elschek – Marková 2000, 58, obr. 31: 7–10).

Sídlisko v Lábe patrí medzi centrálné germánske sídliská, predbežne je možné stanoviť rozlohu náleziska na vyše 10 ha. Význam lokality v Pomoraví na trase Jantárovej cesty potvrdzuje aj značný prísun provinciálno-rímskeho tovaru (rímska keramika, terra sigillata, mince, drobné predmety, rímske spony a i.). Rímsky import je zastúpený aj v horeuvedených žiarových hroboch.

Objekty 1/1997 (nadzemný objekt) a 2/1997 (polozemnica)

Po vytýčení sond na zistenie rozsahu sídliskového objektu/objektov bol zahájený plošný výskum sektorovou metódou (Tab. V: 1). Pôdorysný rozsah objektu 1/1997 bol čiastočne

Tab. IV Bratislava-Devínska Nová Ves, objekt 3/1996

rekonštruovaný na základe rozsahu kultúrnej vrstvy (deštrukcia objektu), ktorá bola na niektorých miestach prepálená. Jeho približný rozsah je vyznačený bodkovane na Tab.V: 1. Kultúrna vrstva bola 8–20 cm silná a bola zistená po ručnej sondáži, ktorá bola uskutočnená v sektoroch s ponechávaním kontrolných blokov. V rámci nej sa zachovalo päť kolových jám ktoré však nedávajú žiaden rozpoznateľný systém. Táto vrstva (objekt 1/1997), zachytená na ploche asi 190 m², bola rozpoznateľná v hĺbke od 20–30 cm pod dnešným povrchom. Obsahovala dve rímske mince, keramiku, prasleny, drobné nálezy, zvieracie kosti a mazanicu. Pri objekte 1/1997 sa jednalo pravdepodobne o nadzemnú stavbu halového typu, kolovej konštrukcie, najskôr hospodárskeho rázu (napríklad senník, skladište obilia ?). Po jej zániku (požiar ?) stavbu odstránili a plochu splanírovali. Onedlho v severovýchodnom rohu deštrukcie stavby bola do podlažia zahĺbená polozemnica šesťkolovej schémy. Tvar mala mierne oválny a bola zahĺbená do kultúrnej vrstvy (deštrukcie) patriacej k objektu 1/97. V hlinitopiesčitej výplni objektu sa našli dve spony, drobné nálezy, keramika, zvieracie kosti a mazanica.

Mince a ďalšie drobné nálezy

Z výplne objektu (kultúrnej vrstvy) 1/1997 sa počas výskumu získali dve rímske mince č. 1–2 (analýza E. Kolníková; Hunka – Kolníková 1999, 63) a z mladšieho objektu 2/97, ktorý bol v superpozícii s objektom 1/97, dve spony č. 3–4.

1. AURELIANUS (270 – 275), Siscia, antoninianus
 A: Poprsie vpr., lučovitá koruna
 R: Panovník si podáva ruku s Concordiou
 Ae, zach 2, 1h, 21,7 mm, 3,264 g, RIC 244 (prír. AÚ 8342)
2. CARINUS (283 – 285), mincovňa neurč., antoninianus
 A: Hlava vpr., lučovitá koruna
 R: Clementia podáva panovníkovi Viktóriu
 Ae, zach. 4, 12h, 1,034 g, RIC ? (prír. AÚ 8341)
3. Bronzová jednodielna spona s hrotitou nôžkou, lučík s puncovanou výzdobou a motívom v tvare presýpacích hodín, dĺ. 5,7 cm.
4. Bronzová jednodielna spona, zachovalo sa vinutie s ihlou, dĺ. 4,4 cm.

Medzi ďalšie drobné nálezy z objektu 1/97 patria dva prasleny a kamenný brúsik, medzi drobné nálezy z objektu 2/97 patria železný nožík, bronzový predmet a bronzová tordovaná ihla.

Komentár ku keramickému súboru

Objekt 1/1997

V deštrukcii objektu (kultúrnej vrstve) objekte sa našlo niekoľko fragmentov sivej a tehlovej provinciálnej keramiky bez možnosti rekonštrukcie a presnejšieho datovania v rámci mladšej doby rímskej. Zastúpené sú aj fragmenty germánskej na kruhu točenej keramiky (Tab. V: 7–9), ktoré všeobecne patria do druhej polovice 3. až do začiatku 5. storočia. Niektoré sú zdobené viacnásobnou vlnovkou (Tejral 1985, 112; Pollak 1997). Z germánskej, v ruke robenej keramiky sa tu našli fragmenty okrajových črepov, ktoré sú zdobené presekávaním a pretláčaním okraja a sú charakteristické predovšetkým pre neskorú dobu rímsku a začiatok doby sťahovania národov (záver 3. storočia a 4. storočie). Zastúpené sú už v objektoch z druhej polovice 3. storočia, stupeň C2 (Varsik 2003, Abb. 19: 23), k ich najvýraznejšiemu výskytu dochádza až v 4. storočí (J. Tejral 1990, 20, Abb. 5: 1–6; Elschek 2004, Abb. 5: 19, 6: 9, 7: 17). Miska z horizontálnym okrajom (Tab. V: 11) má podobný časový rozptyl ako nádoby

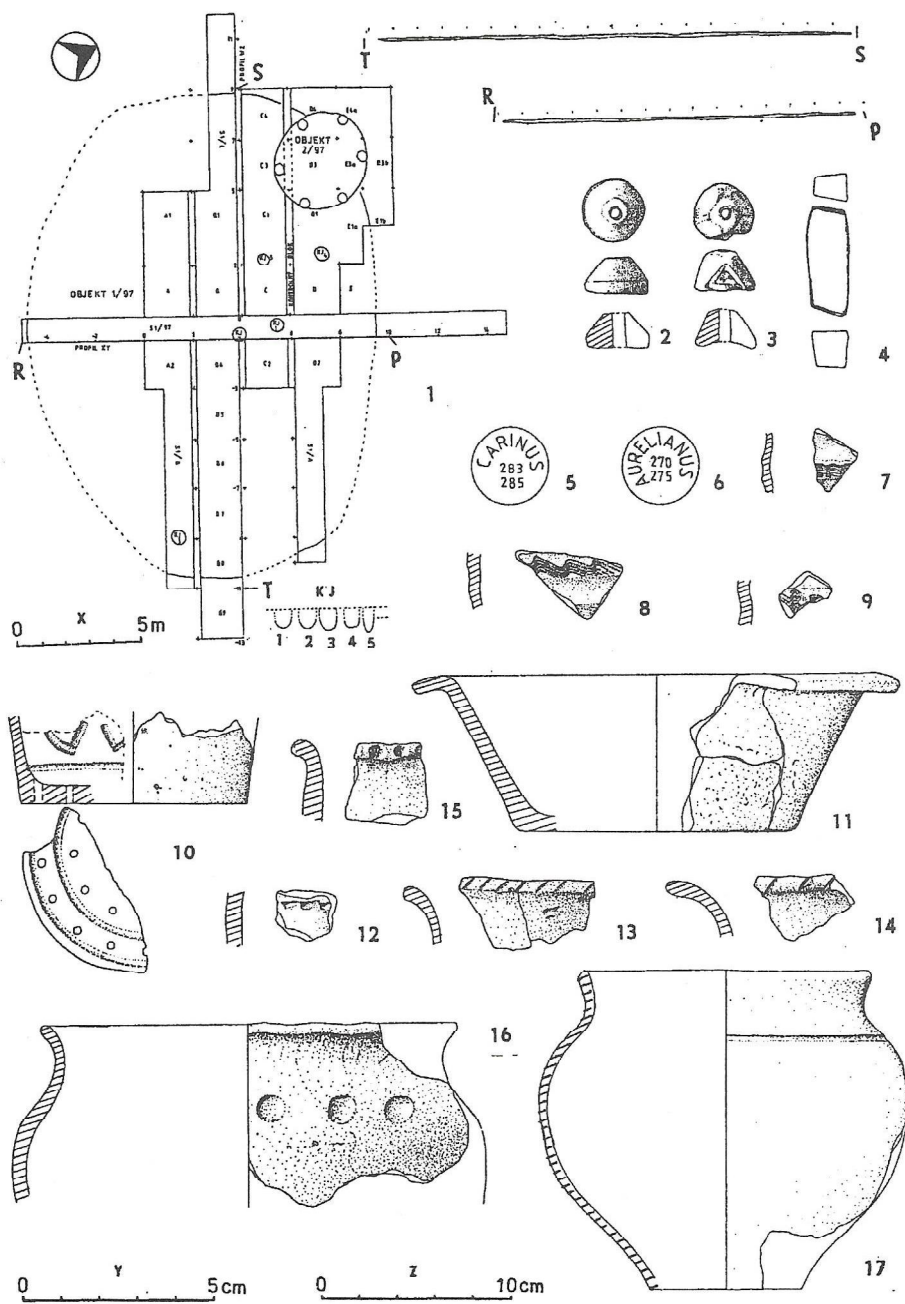
s presekávaným okrajom (Tab. V: 12–15) a je početne zastúpená aj v objekte 3/96 z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi vyhodnotenom vyššie – Tab. II: 10–13. Patrí ku charakteristickým keramickým tvarom z konca 3. a zo 4. storočia (Varsik 2003, Abb.19: 25; Tejral 1990, Abb. 5: 7, 6: 4; Elschek 2004, Abb. 2: 13, 3: 15, 5: 18–20, 6: 9, 7: 17, 8: 16, 9: 19). Ojedinelým tvarom je cedidlová nádoba (Tab. V: 10). Hrnec esovitej profilácie (Tab. V: 17) je charakteristický pre 3. storočie (najmä stupne C1–C2). Viackrát sa našiel v sprievode spony s hrotitou nôžkou, napríklad v Bešeňove (Kolník 1961, Tab. IV: hrob 17), Ivanke pri Dunaji (Kraskovská 1965, Tab. II: 1–5, hrob 7, Tab. III: 11–12, hrob.15) a Mušove (Droberjar 1997, 145: 2). Horná časť esovite profilovaného hrnca zdobeného na pleci vodorovnou radou kruhových priehlbín (Tab. V: 16) patrí predovšetkým do stupňov C2–C3. Hrnec s podobnou výzdobou pochádza z pohrebiska v Ivanke pri Dunaji, našiel sa tu spolu so sponou s hrotitou nôžkou (Kraskovská 1965, Tab. IV: 27–29), podobný pochádza aj Bratislavy-Trnávky (Varsik 2003, Abb. 19: 28) a Mušova – objekt I (Droberjar 1997, Taf. 135: 5).

Objekt 2/1997

Z objektu pochádza črep zo zložitou kolkovanou výzdobou (Tab. VI: 7), je to import zo západných provincií. Z provinciálneho prostredia pochádza tehlový črep s kolkovanou výzdobou, so širokým časovým rozpätím (Tab. VI: 8). Pre črep s presekávaným okrajom (Tab. VI: 11) platí zaradenie uvedené pri objekte 1/97. Hrnecovitá nádoba, so zavesenými trojuholníkmi na horizontálnej lište, ktoré sú vyplnené pozdĺžnymi priehlbínami, majú široké časové rozpätie (3. storočie a začiatok 4. storočia, stupne C1–C2). Hrnec s podobnou výzdobou poznáme napríklad z Veľkého Medera (Varsik 2003, Abb.18: 21, z objektu z Ivanky pri Dunaji (Varsik – Elschek 2001, Abb.124: 10), z Mušova – objekt I. (Droberjar 1997, Taf. 134: 7) a Očkova (Kolník 1956, Tab. 6: 11).

Záver a datovanie

Komplex dvoch objektov 1–2/97 z Lábu bol vo vzájomnej superpozícii. Objekt 1/97 je možné hypoteticky interpretovať ako ľahšiu nadzemnú halovú kolovú stavbu hospodárskeho rázu. Zachovalo sa len päť kolových jám, ktoré netvorili jasný systém, dá sa však predpokladať, že ostatné sa nezachovali. Po strate funkcie, resp. zániku objektu (požiar?), boli zvyšky stavby odstránené a plocha splanirovaná. Onedlho bol do okraja deštruktívnej vrstvy zahĺbený obytný objekt – polozemnica šesťkolovej schémy oválneho tvaru (objekt 2/97). Nadzemná stavba zo 4. storočia, datovaná okrem iného mincou (Crispus, 317 – 326), bola preskúmaná aj v Bratislave-Dúbravke (Elschek 1997c). Pre datovanie objektov 1–2/97 z Lábu sú popri keramike dôležité dve mince z objektu 1/97 a dve spony z objektu 2/97. Mince cisárov: AURELIANUS (270 – 275) a CARINUS (283 – 285), s časovým odstupom len osem rokov, tvoria terminus post quem objektu 1/97. Aj fragmenty germánskej, na kruhu točenej keramiky a ostatné keramické nálezy dovoľujú zánik objektu položiť do poslednej štvrtiny 3. storočia, teda do stupňa C2 doby rímskej. Objekt 2/97 (polozemnica) je chronologicky mladší. Na základe analýzy nálezov sa však dá predpokladať, že vznikol zanedlho po zániku objektu 1/97, pravdepodobne už v priebehu poslednej štvrtiny 3. storočia, resp. na prelome 3. a 4. storočia. Pre datovanie užívania objektu, resp. jeho zániku sú dôležité dve spony, najmä exemplár s hrotitou nôžkou. Najväčší výskyt spôn s hrotitou nôžkou patrí podľa väčšiny odborníkov do druhej polovice 3. storočia a na začiatok 4. storočia. Tento typ podľa T. Kolníka (1964, 422) sa objavuje už začiatkom 3. storočia, najviac je však podľa autora rozšírený v druhej polovici 3. storočia a na začiatku 4. storočia. I. Peškar (1972, 120) tiež pripúšťa výskyt uvedených spôn už počas prvej polovice 3. storočia. Na základe analýzy nálezov z objektu 2/97 sa

Tab. V Láb (okres Malacky), objekt 1/1997. 2-3, 7-17 hlina, 4 kameň, 5-6 antoniniány.
Mierka x: 1, y: 5-6, z: 2-4, 7-17

dá predpokladať, že k jeho zániku prišlo v priebehu prvej polovice 4. storočia, snáď už koncom prvej tretiny 4. storočia, niekedy okolo prelomu stupňov C2/C3 (310 – 320, podľa K. Godlowského) alebo v rámci stupňa C3 – včasný (C3=300 – 350, podľa J. Tejrala) doby rímskej.

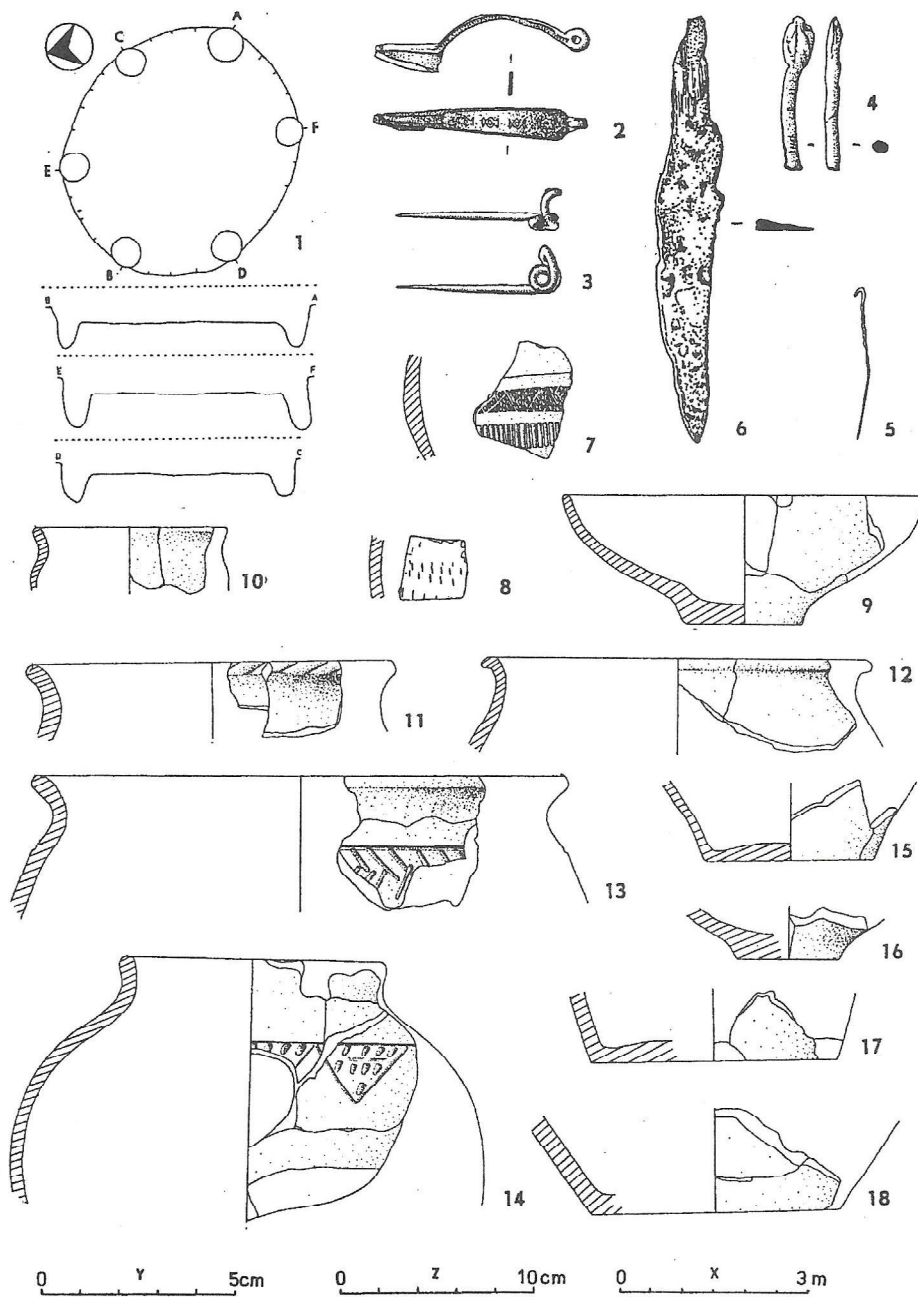
Katalóg nálezov

Tab. V – Objekt 1/1997

1. Superpozícia dvoch sídliskových objektov 1–2/1997, približný rozsah objektu (deštrukcie objektu) 1/97 – naznačený bodkovane.
2. Praslen. Povrch/Zrno: čiernosivý, hladký/JS, priemer 3,2 cm.
3. Praslen, časť chýba. Povrch/Zrno: šedohnedý, hladký/JS, priemer 3,2 cm.
4. Brúsny kameň. dl. 6 cm.
5. Carinus (283 – 285), antoninianus.
6. Aurelianus (270 – 275), antoninianus.
- 7–9. Tri črepy z tela misovitých nádob?, GER-na kruhu točená, 7,9 – čiernej farby, 8 – sivej farby, Povrch/Zrno: hladký/JS, s viacnásobnou horizontálnou vlnovkou, v. 3,2 cm, 3,8 cm, 2,4 cm.
10. Ceditlová nádoba, výzdoba ryhovaním. Povrch/Zrno: sivý, drsný/HR2, priemer dna 12 cm.
11. Misa s vodorovným mierne von vyhnutým okrajom, priemer ústia 22 cm.
12. Črep z tela s vtláčenými priehlbínami, v. 2,8 cm.
13. Okrajový črep, okraj vyhnutý von, zdobený presekávaním. Povrch/Zrno: hnedosivý, drsný HR1, v. 3,8 cm.
14. Okrajový črep, okraj vyhnutý von, zdobený presekávaním. Povrch/Zrno: hnedosivý, drsný HR3, v. 3,4 cm.
15. Okrajový črep, okraj vyhnutý von, zdobený pretláčaním. Povrch/Zrno: čiernosivý, drsný HR2, v. 4,2 cm.
16. Horná časť hrncovitej nádoby, výzdoba pozostáva z vodorovnej rady kruhových priehlbín, priemer ústia 21,2 cm.
17. Hrniec s obežnou ryhou prebiehajúcou na pleci nádoby. Povrch/Zrno: hnedosivý, hladký/III1, priemer ústia 17,7 cm.

Tab. VI – Objekt 2/1997

1. Polozemnica šesťkolovej schémy.
2. Bronzová jednodielna spona s hrotitou nôžkou, lučfík sa zužuje smerom k nôžke s gombíkovitým zakončením, vinutie a ihla chýbajú. Na lučfíku sa nachádza puncovaná výzdoba, výzdobný motív v tvare presýpacích hodín sa štyrikrát opakuje, dl. 5,7 cm.
3. Bronzová jednodielna spona, zachovalo sa len vinutie s ihlou, dl. 4,4 cm.
4. Bronzový predmet, dl. 4 cm.
5. Bronzová torčovaná ihla, dl. 4 cm.
6. Železný nôž z trňom, dl. 11,1 cm.
7. Črep z tela, PROV – import zo západných provincií ?, plasticky členená nádoba s kolkovanou výzdobou v pásoch. Povrch/Zrno: sivý, drsný/HR2, v. 11,2 cm.
8. Črep z tela, PROV. Povrch/Zrno: tehlovočervený, hladký/JS, výzdoba vrypí v horizontálnych pásoch, v. 3,3 cm.
9. Misa s odsadeným dnom, Povrch/Zrno: hnedosivý, drsný/H2, priemer ústia 18,5 cm.
10. Okrajový črep, Povrch/Zrno: sivý, drsný/HR2, priemer ústia 9,7 cm.
11. Okrajový črep, okraj šikmo presekávaný. Povrch/Zrno: sivý, drsný/HR3, priemer ústia 18,5 cm.
12. Okrajový črep. Povrch/Zrno: žltohnedý, drsný/HR2, priemer ústia 19 cm.
13. Okrajový črep, výzdoba sa skladá z horizontálne obiehajúcej ryhy, pod ňou strechovite usporiadané ryhy. Povrch/Zrno: sivý, drsný/HR3, priemer ústia 27,4 cm.
14. Horná polovica zásobnicovej nádoby guľovitého tvaru s užším hrdlom, výzdoba: na pleci je obežná ryha, na ktorú sú základňou zavesené vedľa seba zoradené trojuholníky vyplnené oválnymi priehlbínami, Povrch/Zrno: čiernosivý, drsný/HR2, priemer ústia 12,7 cm.
15. Dno nádoby. Povrch/Zrno: sivý, drsný/HR3, priemer ústia 27,4 cm.
16. Dno misky. Povrch/Zrno: sivý, hladký/H1, priemer dna 5,4 cm.
17. Dno. Povrch/Zrno: sivý, drsný/H2, priemer dna 13,1 cm.
18. Dno. Povrch/Zrno: sivý, drsný/H2, priemer dna 13,2 cm.

Tab. VI Láb (okres Malacky), objekt 2/1997. x: 1, y: 2-6, z: 7-18

Skratky

PROV. – provinciálna keramika

GER – germánska keramika

Povrch: hladký alebo drsný

Zrno: JS – jemný až stredný (zrno 0,2–06 mm)

H1 – hrubý 1 (zrno 0,6–1 mm)

H2 – hrubý 2 (zrno 1–2 mm)

H3 – hrubý 3 (zrno viac ako 2 mm)

LITERATÚRA

- DRAHOŠOVÁ, V. 1992: Prieskumy v Lábe. AVANS 1991, s. 27–28.
- DROBERJAR, E. 1997: Studien zu den germanischen Siedlungen. Praha.
- ELSCHEK, K. 1994: Das Bratislavaer Tor im 2.Jh. In: Markomannenkriege- Ursachen und Wirkungen. Brno, s. 203–215.
- ELSCHEK, K. 1995: Die germanische Besiedlung von Bratislava-Dúbravka während der älteren römischen Kaiserzeit. In: Kelten, Germanen, Römer im Mitteldonaugebiet vom Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert. Brno – Nitra.
- ELSCHEK, K. 1996: Nové nálezy rímskych mincí z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi a zo Zohora. Slov. Num. 14. Nitra, s. 216–222.
- ELSCHEK, K. 1997a: Römisch-germanische villae rusticae im Limesvorfeld von Carnuntum? Ergebnisse systematischer Grabung und Prospektion. In: Roman Frontier Studies 1995. Oxford, s. 225–232.
- ELSCHEK, K. 1997b: Prieskum v Bratislave-Devínskej Novej Vsi v roku 1995. AVANS 1995, s. 43–44, 212.
- ELSCHEK, K. 1997c: Ein römischer Gebäudefund des 4.Jhs. aus Bratislava-Dúbravka. In: Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum. Brno, s. 121–130.
- ELSCHEK, K. 1998: Tematický výskum na sídlisku z doby rímskej v Bratislave-Devínskej Novej Vsi. AVANS 1996, s. 45–47, 188–190.
- ELSCHEK, K. 1999a: Tematický záchranný výskum v Bratislave-Devínskej Novej Vsi. AVANS 1997, s. 36–38, 179–180.
- ELSCHEK, K. 1999b: Die Aussagekraft des römischen Imports entlang der March auf der Bernsteinstrasse. In: Proceedings of the XVIIth International Congress of Roman Frontier Studies. Zalău, s. 859–865.
- ELSCHEK, K. 2000: Eine Eisenverhüttungswerkstatt der älteren römischen Kaiserzeit aus Bratislava-Dúbravka. In: Metallgewinnung und Verarbeitung in der Antike (Schwerpunkt Eisen). Nitra, s. 33–46.
- ELSCHEK, K. 2004: Siedlungslandschaft des 4.Jhs n.Chr. nördlich von Carnuntum im Lichte von systematischer Prospektion und Grabung. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, s. 230–255.
- ELSCHEK, K. v tlači: Polykultúrne sídlisko v Bratislave-Devínskej Novej Vsi a doklad spracovania farebných kovov počas mladšej doby rímskej. AVANS 2004, v tlači.
- ELSCHEK, K. – MIHÁL – KUBÍNÝ 1996: Rímsko-germánske vidiecke usadlosti (?) a germánske sídliská v Bratislave-Devínskej Novej Vsi a Zohore. AVANS 1994, s. 44–48, 206–210.
- ELSCHEK, K. – DRAHOŠOVÁ, V. 1998: Sídlisko z doby laténskej a rímskej v Lábe, AVANS 1996, s. 52–54.
- ELSCHEK, K. – MARKOVÁ, K. 2000: Archeologický výskum a prieskum na Záhorí v záujmovom území podzemných zásobníkov plynu. AVANS 1988, s. 53–64.
- GRÜNEWALD, M. 1979: Die Gefäßkeramik des Legionslagers von Carnuntum. Wien.
- HUNKA, J. – KOLNÍKOVÁ, E. 1998: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV. AVANS 1996, s. 74–79.
- HUNKA, J. – KOLNÍKOVÁ, E. 1999: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV. AVANS 1997, s. 58–65.
- KOLNÍK, T. 1956: Popolnicové pohrebisko z mladšej doby rímskej a počiatku doby sťahovania národov v Očkove pri Piešťanoch. Slov. Arch. 4, s. 233–300.
- KOLNÍK, T. 1961: Pohrebisko v Bešeňove. Slov. Arch. 9, s. 219–300.
- KOLNÍK, T. 1964: Honosné spony z mladšej doby rímskej vo svetle nálezov z juhozápadného Slovenska. Slov. Arch. 12, s. 409–446.
- KRASKOVSKÁ, L. 1965: Popolnicové pohrebisko v Ivanke pri Dunaji, Slov. Arch. 13, s. 163–182.
- KUZMOVÁ, K. 1997: Terra Sigillata im Vorfeld des nordpannonischen Limes (Südwestslowakei). Nitra.

- PEŠKAŘ, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha.
- POLLAK, M. 1997: Die germanische Drehscheibenkeramik vom Oberleiserberg. In: Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donaauraum. Brno, s. 165–170.
- TEJRAL, J. 1985: Spätromische und völkerwanderungszeitliche Drehscheibenkeramik in Mähren. *Archaeologia Austriaca* 69, s. 105–145.
- TEJRAL, J. 1990: Archäologischer Beitrag zur Erkenntnis der völkerwanderungszeitlichen Ethnostrukturen nördlich der mittleren Donau. In: Typen der Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern. Wien, s. 9–87.
- TEJRAL, J. 1999: Archäologisch-kulturelle Entwicklung im norddanubischem Raum am Ende der Spät-kaiserzeit und am Anfang der Völkerwanderungszeit. In: *L'Occident Roman in et l'Europe centrale au debut de l'époque des Grandes Migrations*. Brno, s. 206–271.
- VARSÍK, V. 2003: Veľký Meder und Bratislava-Trnávka: zwei germanische Siedlungen im Vorfeld des pannoni-schen Limes. In: *Stadt und Landschaft in der Antike. Anodos-Supplementum* 3, Trnava, s. 153–196.
- VARSÍK, V. – ELSCHKEK, K. 2001: Dve záchranné akcie medzi Bratislavou-Vajnoramí a Ivankou pri Dunaji. *AVANS* 2000, s. 208–209, 314–315.

Die Fundkomplexe von germanischen Siedlungen der Südwestslowakei mit Münzen aus der zweiten Hälfte des 3. Jahrhunderts

BRATISLAVA-DEVÍNSKA NOVÁ VES, OBJEKT 3/1996 UND LÁB (BZ.MALACKY), OBJEKTE 1-2/1997

KRISTIAN ELSCHKEK

Bratislava-Devínska Nová Ves, Objekt 3/1996 (Taf. I–IV)

Die Charakteristik der Fundstelle und die hiesigen Forschungen

Die Fundstelle befindet sich über dem Überschwemmungsgebiet der March beiderseits eines Baches der in die March mündet. Sie ist etwa 8 Km nördlich von der Donau entfernt. Seit 1993 wird hier im Rahmen von internationalen Projekten („The Roman Countryside Project“ und „Kelten-Römer-Germanen – Konfrontation an der Donau“) eine systematische Prospektion durchgeführt (Elschek 1994, 1996, 1997a, b, 1998, 1999a, b, Elschek – Mihál – Kubíny 1996, Elschek v tlači/im Druck). Ausser Keramik- und Terra Sigillata Funden werden chronologisch aussagekräftige Funde wie Fibeln, Münzen und Kleinfunde genau im Plan fixiert. Es konnten hier auch zahlreiche römische Dachziegel (*tegulae*) aufgesammelt werden, diese Funde erlauben uns hier mit römischen Bauten (oder mit in römischer Bauweise gefertigten Bauten) zu rechnen. Die vorausgesetzten Bauten könnten einen zeitlichen Zusammenhang mit römischen Bauten von Stupava, Bratislava-Devín und Bratislava-Dúbravka haben. Von der Fundstelle stammen etwa 120 bestimmbare Sigillaten und etwa 110 kleinere Fragmente, es handelt sich dabei vorläufig um Erzeugnisse aus Mittelgalien, Rheinzabern und Westerndorf (Elschek 1994, 1997a,b, 1998, 1999a, Elschek – Mihál – Kubíny 1996). Die etwa 50 provinzialrömischen und germanischen Fibeln gehören dem 1. –5. Jh. an (Elschek 1997a, b, 1998, Elschek im Druck/v tlači), die etwa 70 römischen Münzen beginnen mit VESPASIANUS, 69–79 und enden mit ARCADIUS. 483–508 (Elschek 1996, Elschek, im Druck/v tlači).

In den Jahren 1996 – 1997 konnte hier eine thematische Grabung, mit dem Ziel die Ergebnisse der Prospektion überprüfen, realisiert werden. Die Suchschnitte waren dort ange-

legt, wo datierbare Funde aufgelesen werden konnten. Es wurde händisch von der heutigen Oberfläche gegraben. In den Schnitten konnten fünf Siedlungsobjekte vom 3. – 4. Jh. untersucht werden.

Das Grubenhaus 3/1996 (Taf. I: 1)

Im Suchschnitt konnte ein Grubenhaus vom Sechspostenschema und dazugehörige Pfostenlöcher erfasst werden. Die Nordseite des Objekts war in früherer Zeit gestört, somit blieben nur vier der wahrscheinlich sechs Hauptpfostenlöcher erhalten, zwei davon waren verdoppelt.

Münzen und weitere Kleinfunde. Vom Objekt stammen drei römische Münzen: 1. SEPTIMIUS SEVERUS (193–211), Denar von 196–197, 2. CLAUDIUS II. GOTHICUS (268–270), Antoninianus, 3. DIOCLETIANUS (284–305), Antoninianus von 285–286. Zu weiteren Kleinfunden (Taf. I: 5–11) gehören: ein massiver Eisennagel, ein Bronzeblechfragment, zwei Schleifsteine und drei reliefverzierte Terra Sigillata Fragmente.

Kommentar zum Keramikkomplex. Zu provinzialrömischen Erzeugnissen gehören drei kleine Terra Sigillata Fragmente (Taf. I: 9–11) aus Rheinzabern oder Westerndorf, diese gehören zu der älteren Besiedlungsphase der Fundstelle (Intrusion?). Vom Objekt stammen auch Fragmente von Faltenbechern (Taf. I: 12) und Rand- bzw. Bodenstücke von Gefäßen (Taf. II: 1–5,7) die keine feinere Einordnung im Rahmen der jüngeren Kaiserzeit ermöglichen. Eine schwarze Keramikscherbe mit horizontaler Kammverzierung stammt möglicherweise von einem Topf mit flachem Rand, diese gehören in Carnuntum in die 2. Hälfte des 2. und ins 3. Jh. (Grünwald 1979, 57–58, Abb. 49: 1). Eine grünglasierte Reibschüssel (Taf. II: 6) wird vorwiegend ins 4. Jh. datiert, einige Autoren rechnen mit diesen Erzeugnissen schon während der 2. Hälfte des 3. Jh. (für die Information bedanke ich mich bei V. Gassner und S. Jílek). Germanische scheibengedrehte Schüsseln (Taf. II: 8) mit mehrfacher Wellenverzierung sind seit der 2. Hälfte des 3. bis Anfang des 5. Jhs in Verwendung (Tejral 1985, 112, 1999, 125; Pollak 1997). In Rahmen der germanischen handgemachten Keramik sind Schüsseln und Töpfe die häufigsten Keramiktypen. Schüsseln mit eingezogenem Rand sind während der ganzen Kaiserzeit geläufig (Taf. II: 9), demgegenüber sind Schüsseln mit Horizontalrand vor allem für das 4. Jh. charakteristisch (Taf. II: 10–13). Zwei Exemplare hatten den Horizontalrand reich verziert, was während der späten Kaiserzeit und frühen Völkerwanderungszeit nicht mehr vorkommt, geläufig sind nur Einkerbungen und Eindrücke am Mundsaum der Schüsseln (z.B. Elschek 2004, Abb. 2: 12, 5: 19, 6: 9, 7: 15, 8: 18, 9: 20–21). Die zwei Schüsseln sind am Horizontalrand mit Zickzackverzierung (Taf. II: 12), bzw. mit Reihen von Einstichen (Taf. II: 11) verziert. Diese Motive sind im Verlauf des 3. Jh. in Objekten der Stufe C1 geläufig (z.B. Droberjar 1997, Taf. 16–19, 136: 17,20, 138: 10,16, 139: 3,8,10, 141: 10, 144: 12). Unverzierte Gefäße mit zweifacher umlaufender Rille an der Schulter (Taf. IV: 1–3) sind von Siedlungsobjekten und Brandgräbern des 2. – 3. Jhs bekannt, z.B. aus Mušov (Droberjar 1997, Taf. 146: 1,4, 147: 3), Bratislava-Trnávka (Varsik 2003, Abb. 18: 12), Očkov (Kolník 1956, Tab. I: 2,4,5) und Bešeňov (Kolník 1961, Tab. XIV: 100a, XV: 5,8). Im Brandgrab Nr. 7 von Ivanka pri Dunaji (Kraskovská 1965, Tab. II: 1–5) befand sich im Gefäß des besprochenen Typs auch eine Bronzestatue des Merkur und zwei Bronzefibeln mit spitz zulaufendem Fuß. Beim Vorratsgefäß mit auf Horizontalleiste aufgehängter Dreiecke ist die Tradition der Verzierungsmotive des 3. Jhs. zu sehen (z.B. Droberjar 1997, Taf. 134: 7, 138: 1, 139: 3; Kolník 1961, Tab. V: 39a, VI: 51, VII: 59a). Ein Teil der Keramik erinnert schon an die grobe Keramik spätrömischer und frühvölkerwanderungszeitlicher Prägung.

Die statistische Auswertung der Keramik ergab folgendes Ergebnis: von 655 Keramikfragmenten gehörten 628 Stücke der germanischen Provenienz (etwa 96 %) und nur 27 Stücke waren provinzialrömische Erzeugnisse (4 %). Gegenüber der Stufe C1 (bzw. Anfang C2) ist hier ein deutlicher prozentueller Rückgang der provinzialrömischen Keramik bemerkbar (Elschek 1999b, Abb. 2).

Abschluss und Datierung

Das Siedlungsobjekt 3/96 war ein Grubenhaus von Sechspostenschema. Für die Datierung sind drei Münzen: Septimius Severus (193 – 211), Claudius II. (268 – 270), und vor allem die Abschlussmünze Diocletianus (284 – 305) von 285–286 wichtig. Die letztgenannte Münze war gelocht und diente einige Zeit als Anhänger. Von den Keramikfragmenten gehörte die germanische scheibengedrehte Keramik (Taf. II: 8) in die 2. Hälfte des 3. Jhs und ins 4. Jh, die grünglasierte Reibschüssel ans Ende des 3. und ins 4. Jh. (Taf. II: 6), einige der Handgemachten Gefäße eher ans Ende des 3. – bzw. Anfang des 4. Jhs. Der allgemeine Charakter des Keramikkomplexes ist jünger wie die 1. Hälfte des 3. Jhs. (etwa die Stufe C1, nach K. Godlowski) und älter als die spätswebische Keramik des sg. Zlechov Typs. Die Keramik des Zlechov Typs ist in ihrer reiner Form z.B. Innerhalb der nur 6 Km entfernten Siedlung von Bratislava-Dúbravka (Elschek 2004), bzw. der Zlechover Siedlung in Südmähren (Tejral 1990, Abb. 8, 11) vertreten. Aufgrund der Analyse der Funde kann man annehmen, dass das Siedlungsobjekt 3/97 während der 1. Hälfte des 4. Jhs verlassen wurde, vielleicht noch am Ende des 1. Drittels des 4. Jhs etwa am Übergang der Stufen C2/C3 (310/320, nach K. Godlowski), bzw. in der frühen Phase der Stufe C3 (C3=300–350, nach J. Tejral).

Láb (Bz. Malacky), Objekte 1 – 2/97 (Taf. V–VI)

Charakteristik der Fundstelle und seine Erforschung

Die Fundstelle befindet sich etwa 1 Km von einem Brandgräberfeld aus der älteren römischen Kaiserzeit. Während der ersten Begehungen Innerhalb der Siedlung konnte u.a. auch eine Kollektion von Sigillaten aufgefunden werden (Drahošová 1992; Kuzmová 1997, 123). Der Verf. konnte hier 1995 – 1998 ausser einer reichhaltigen Keramikkollektion auch etwa 30 römerzeitliche Fibeln und 10 römische Münzen aufsammeln (Elschek – Drahošová 1998). 1997 wurde hier eine Rettungsgrabung durchgeführt. Im Korridor der Gasspipeline konnte an einer Stelle eine Keramikkonzentration festgestellt werden, nachfolgend wurde hier die Grabung händsh durchgeführt. Die erforschten Objekte (1–2/97) gehören in die jüngere römische Kaiserzeit. Im Rahmen der Begehungen der Pipelinelinie konnten auch Rennöfen aus der älteren Kaiserzeit untersucht werden (Elschek 2000) und 1998 eine Siedlungsgrube vom 2. –3. Jh. (Elschek – Marková 2000, 58, Abb. 31: 7–10).

Die Siedlung in Láb gehört zu germanischen Zentralsiedlungen mit einer Ausdehnung von über 10 Ha. Die Lage an der Bernsteinstrasse war Grund für rege Handelsaktivitäten mit Pannonien was eine reichhaltige Kollektion provinzialrömischer Keramik unterstreicht.

Objekte 1 – 2/97 (Taf. V: 1, VI: 1)

Während der Rettungsgrabung stellte sich heraus, dass das Objekt 1/97 eine 8–20 cm dicke Kulturschicht bildete. Diese Schicht nahm eine Fläche von etwa 190 m² ein und ihre Oberkante war in einer Tiefe von 20–30 cm von der heutigen Oberfläche erkennbar. Es

konnten hier noch fünf Pfostenlöcher identifiziert werden die aber kein erkennbares System ergaben. Diese Kulturschicht beinhaltet ausser Keramik, Tierknochen, gebranntem Hüttenlehm, zwei römische Münzen, zwei Spinnwirtel und weitere Kleinfunde. Wahrscheinlich handelte es sich um einen oberirdischen Wirtschaftsbau (Getreidespeicher ?), in seine Destruktion wurde später ein Grubenhaus (Objekt 2/97) von Sechspfostenschema eingetieft. Im Grubenhaus befanden sich: Keramik, Tierknochen, Hüttenlehm, zwei Fibeln und weitere Kleinfunde.

Die Münzen und weitere Kleinfunde

Von der Kulturschicht des Objekts 1/97 stammen zwei römische Münzen-Antoniniane des AURELIANUS (270 – 275) und CARINUS (283 – 285), zwei Spinnwirtel und ein Schleifstein. Vom Objekt 2/97 stammen zwei Fibeln (Taf. VI: 2–3), davon eine mit spitz zulaufendem Fuß, ein Eisenmesser, ein Bronzegegenstand und eine tordierte Nadel.

Kommentar zum Keramikkomplex

Objekt 1/97 (Taf. V)

Im Objekt lagen mehrere provinzialrömische Keramikfragmente, diese konnten innerhalb der römischen Kaiserzeit nicht genauer datiert werden. Die Fragmente germanischer scheibengedrehter Keramik mit mehrfacher Wellenlinie (Taf. V: 7–9) werden allgemein ab der 2. Hälfte des 3. bis Anfang des 5. Jhs datiert (Tejral 1985, 112; Pollak 1997). Fragmente von Randstücken mit Eindrücken und Kerben am Mundsaum (Taf. V: 13–15) sind vor allem für die späte Kaiserzeit und Anfang der Völkerwanderungszeit charakteristisch. Sie sind aber schon in den Objekten der 2. Hälfte des 3. Jhs (Stufe C2) vertreten (Varsik 2003, Abb.19: 23), zu ihrer intensivsten Verbreitung kommt es erst im 4. Jh. (J. Tejral 1990, 20, Abb. 5: 1–6; Elschek 2004, Abb. 5: 19, 6: 9, 7: 17). Die Schüssel mit Horizontalrand (Taf. V: 11) ist eine charakteristische Gefäßform vom Ende des 3. und vom 4. Jh (Varsik 2003, Abb. 19: 25; Tejral 1990, Abb. 5: 7, 6:4; Elschek 2004, Abb. 2: 13, 3: 15, 5: 18–20, 6: 9, 7: 17, 8: 16, 9: 19). Zu Sonderformen gehört ein Siebgefäß (Taf. V: 10). Ein Topf von S-förmiger Profilierung mit umlaufender Rille (Taf. V: 17) ist fürs 3. Jh (vor allem die Stufen C1–C2) charakteristisch. Mehrmals war dieser Topftyp in Begleitung einer Fibel mit spitz zulaufendem Fuss gefunden worden, z.B. in Bešeňov (Kolník 1961, Tab. IV: hrob17), Ivanka pri Dunaji (Kraskovská 1965, Tab. II: 1–5, hrob 7, III: 11–12, hrob 15) und Mušov (Droberjar 1997, 145: 2). Der Oberteil eines Topfes von es-förmiger Profilierung mit einer Horizontalreihe von kreisförmigen Einbuchtungen (Taf. V: 16) gehört vor allem in die Stufen C2–C3. Ein Topf mit ähnlicher Verzierung stammt aus Ivanka pri Dunaji (Kraskovská 1965, Tab. IV: 27–29) wo er zusammen mit einer Fibel mit spitz zulaufendem Fuss gefunden wurde. Ähnliche Gefäße stammen weiter aus Bratislava-Trnávka (Varsik 2003, Abb.19: 28) und Mušov, objekt I (Droberjar 1997, Taf. 135: 5).

Objekt 2/1997 (Taf. VI)

Vom Objekt stammt ein Keramikfragment mit eingestempelter Verzierung (Taf. VI: 7) das in die jüngere Kaiserzeit gehört. Es handelt sich um ein Import von westlichen Provinzen. Auch ein weiteres provinzialrömisches Keramikbruchstück mit Stempelverzierung (Taf. VI: 8) gehört allgemein in die jüngere Kaiserzeit. Für ein Randstück mit Querrillen am Mundsaum (Taf. VI: 11) ist die chronologische Stellung ähnlich wie beim Objekt I.áb

1/97 geltend (Taf. VI: 12–15). Töpfe mit auf der Horizontalleiste aufgehängten Dreiecken, welche mit länglichen Eindrücken versehen sind, haben eine breite Zeitspanne (3. bis Anfang des 4. Jhs, Zeitstufen C1–C2). Töpfe mit ähnlicher Verzierung sind u.a. aus Včlký Meder (Varsik 2003, Abb.18: 21, vom Objekt aus Ivanka pri Dunaji (Varsik – Elschek 2001, Ab.124: 10), aus Mušov-Objekt 1 (Droberjar 1997, Taf. 134: 7) und Očkov (Kolnfk 1956, Tab. 6: 11) bekannt.

Abschluss und Daticung

Komplex von zwei Objekten (Láb 1 – 2/97). Das ältere Objekt 1/97 kann man hypothetisch für einen oberirdischen Wirtschaftsbau (Getreidespeicher ?) von leichterer Konstruktion halten. Für diese Tatsache könnte die nur relativ dünne Kulturschicht (mit fünf Pfostenlöchern ohne ein erkennbares System) sprechen. Das Flächenausmass der Kultur- bzw. Destruktionsschicht von etwa 190 m² könnte auf einen relativ ausgedehnten Bau hindeuten. Nach dem Untergang und Planierung des Objekts 1/97 wurde in den Rand der Destruktionsschicht ein Grubenhaus von Sechspfostenschema eingetieft (2/97). Ein oberirdischer Bau vom 4. Jh. (u.a. durch eine Münze von Crispus, 317 – 326 datiert) konnte auch in Bratislava-Dúbravka untersucht werden (Elschek 1997c). Für die Daticung des Objekts 1/97 sind zwei Münzen (AURELIANUS, 270 – 275 und CARINUS, 283 – 285) mit einem Zeitabstand von 8 Jahren wichtig. Auch Fragmente germanischer scheibengedrehter Keramik und weitere Keramikfragmente erlauben den Untergang des Objekts in das letzte Viertel des 3. Jhs (in die Zeitstufe C2 – spät der römischen Kaiserzeit) zu legen. Aufgrund der Analyse der Funde und Befunde aus dem jüngeren Objekt 2/97 kann man annehmen, das es kurze Zeit nach der Aufgabe des Objekts 1/97 entstanden ist, möglicherweise schon im Laufe des letzten Viertels des 3. Jhs oder an der Wende des 3./4. Jhs. Für die Datierung des Objekts, bzw. seines Untergangs sind zwei Fibeln wichtig, vor allem das Exemplar mit spitz zulaufendem Fuss (Taf. VI: 2). Die intensivste Ausbreitung der Fibeln mit spitz zulaufendem Fuss gehört allgemein in die 2. Hälfte des 3. und an den Beginn des 4. Jhs. Dieser Fibeltyp taucht nach T. Kolnfk (1964, 422) schon am Anfang des 3. Jhs auf, die stärkste Verbreitung erreicht dieser in der 2. Hälfte des 3. und am Anfang des 4. Jhs. I. Peškař (1972, 120) lässt die Verwendung dieses Fibeltyps auch seit der 1. Hälfte des 3. Jhs zu. Zum Untergang des Objekts kam es wahrscheinlich im Verlauf der 1. Hälfte des 4. Jhs, vielleicht schon am Ende des 1. Drittels des 4. Jhs. – um die Wende der Stufen C2/C3 (310/320, nach K. Godlowski), bzw. im Rahmen der Stufe C3–früh (C3=300–350, nach J. Tejral) der römischen Kaiserzeit.

PhDr. Kristian Elschek, CSc., Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 01 Nitra, kristian.elschek@savba.sk